

heemkunde kring
DE VIERSCHAER
WOUW

3/4-'97

De Wouwse steenfabrieken

VI. In gesprek met.... Janus van Wesenbeeck

Adrianus van Wesenbeeck werd in 1912 geboren in Wouwse Plantage en is een zoon van Johannes Antonius van Wesenbeeck, directeur van de steenfabriek in Wouwse Plantage.

Hij was geboren in het gebouw waar nu koffiehuis D'Ouwe Schuur in gevestigd is. Toen hij veertien was, werd hij arbeider op de fabriek waar zijn vader op dat moment directeur was. Ook zijn broer Jacobus werkte daar en deed alle voorkomende werkzaamheden van gammen en in- en uitzetten tot stoken toe. In een interview dat ik op 9 december 1993 met hem had haalde hij herinneringen op uit de tijd dat hij op de steenoven werkte.

Omdat Janus tot zijn zestiende jaar volgens de arbeidswet geen kruiwagens mocht gebruiken, beperkte zijn werk zich de eerste jaren tot corvee, poetsen, stenen laden van het tasveld op de karren en wagens die stenen op kwamen halen.

Na zijn zestiende deed hij allerlei werkzaamheden zoals stenen weg-gammen, leem steken in de put, stoken, in- en uitzetten, de locomotief besturen en de stoomlocomobiel bedienen.

Leemkuil

In zijn tijd, de jaren twintig, gebeurden alle werkzaamheden nog met de hand. Vooral het werk in de leemkuil was zwaar. De leem moest met de schop een meter of drie omhoog gegooid worden. Sommige lagen waren zo vet dat de schop regelmatig in een emmer water gestoken moest worden om die nat te houden. In de leemkuil werd eerst de bovenste laag zand eraf gegraven. Bij het steken van de leem werd die op een rug gegooid. Vanaf die bult ging het trapsgewijze naar beneden. De onderste leem opgooien was altijd het zwaarst. "D'r is geen kwaaiër werk", zegt Janus. In de put stonden meestal drie man te werken. Vanaf

de put ging de klei met een kipwagentje waar een paard voor stond naar een talud bij de fabriek. Dat talud had een lengte van 80 of 90 meter. Er was een staalkabel en de wagen met klei werd aan die kabel vast gemaakt. Via een katrol werd de wagen met klei naar boven getrokken. Boven werd de klei in de kuip gegooid. De lege wagen reed van het talud af en werd beneden weer gebruikt om geladen te worden. De menger was een staande kuip met onderin een wals met transportband er onder. De klei was op de bult al gedeeltelijk gemengd, in de menger gebeurde dat nog eens opnieuw. In de menger draaiden messen in het rond, die sneden de klei fijn, want er mochten geen brokken inzitten, anders zouden de stenen bij het drogen scheuren. De wals onderin zorgde er voor dat zelfs de kleinste klontjes geplet werden. Onder de menger stonden de vormers. In de jaren twintig werd voor het maken van stenen geen strengpers gebruikt. Met de handvormen werden per dag rond de 35.000 stenen gemaakt.

Personeel

Bij de put stonden twee mensen om te laden en er was een rijknecht. Op de zolder stond een kabelman die tevens zorgde dat de klei in de menger werd gekipt. Om de klei vochtig te houden stond boven ook iemand om water toe te voegen. Onder de pers stond één man om de klei in de vormen te doen, in de zandbak stond één persoon om de vormen te zanden en er waren vier man nodig om de stenen te laden en te lossen op het plein om te laten drogen. In totaal was een man of elf actief.

Het drogen gebeurde in de open lucht. De stenen werden op rekjes gelegd. Er waren in die tijd zeven of acht pleinen en op een plein konden zo'n 20.000 stenen te drogen worden gelegd. Als de stenen 1,5 dag te drogen stonden, waren ze loodsdroog en konden naar de droogloodsen gereden worden. Was het echter een week slecht weer, dan ging het drogen slecht of helemaal niet. Soms moesten zelfs hele partijen terug de leemput in gereden worden vooral als het erg hard had geregend.

Als de stenen de loods in moesten, stonden er twee man op het plein te werken, Janus stond meestal in de loods om de gedroogde stenen te gammen (op de kant zetten en zo wegzetten dat ze goed konden drogen). De stenen werden in de droogloodsen 18 tot 20 rijen hoog weggezet.

"In de periode dat mijn vader op de steenfabriek woonde, gebeurde het wel dat het zaterdag of zondag dreigde te gaan regenen. Dan moesten mijn broer en ik aan het werk en de stenen in de droogloods rijden. Dan verdienen we een rijksdaalder of drie gulden extra op zo'n middag."

Na een dag of acht drogen onder goede omstandigheden waren de stenen zo droog dat ze gebakken konden worden.

Bakken

De ringoven werd in 1903 of 1904 gebouwd. De vader van Janus bakte eerst in een veldoven. Zijn opa was op de oven in Wouwse Plantage actief in de periode 1914-1918. Hij kreeg een salaris, maar kreeg tevens 10 % van de winst. In die periode werd er veel steen verkocht en opa had dus een goed salaris. Omdat de kleur van de steen uit Wouwse Plantage erg gevraagd was, ging de verkoop goed. De kleur zat hem voornamelijk in de grondstof.

Voor het inzetten waren per kamer zo'n 18 tot 19.000 stenen nodig. Elke kamer werd met papier terug dichtgeplakt. Dit was nodig om valse 'trek' te voorkomen.

Bij het bakken werd de steen onderin het eerst rood. De stenen tegen de schouwen die vrij gelaten werden om van bovenuit te kunnen stoken werden donkergrijs. Werd er te hard gestookt, dan brandden de stenen aan elkaar. Bij een aantal stenen kon geen vlam komen, dat waren mooie rode stenen, je had eerste soort rode steen en tweede soort rode steen. Op de vloer van de oven stond de weke steen, die was wel gaar, maar had geen klank.

In totaal moest er een dag of vijf per kamer worden gestookt, waarbij het voorverwarmen en nagloeien meegerekend zijn. Er waren 18 kamers en in een week of drie werd er rond gestookt in de ringoven in Wouwse Plantage.

Na het bakken werden de stenen uitgereden en naar het tasveld gebracht. Daar werden ze gesorteerd op kleur en kwaliteit. De donkergrijze steen werd bij woningen vaak gebruikt voor de 'plint' dat waren de onderste rijen steen van een woning. Het uitsorteren gebeurde meestal op 'zicht', soms werden de stenen tegen elkaar geklopt om op klank te sorteren. De donkergrijze steen werd klinker genoemd en werd ook op terrassen gebruikt. De fabriek in Wouwse Plantage stond bekend om de goede kwaliteit steen.

De vader van Janus van Wesenbeeck was tot ongeveer 1947 directeur in Wouwse Plantage. Ook onder de oorlog was hij daar actief, maar toen lag de fabriek stil. Voor de oorlog was het een slechte tijd. In de jaren 1935/1936 ging het niet goed in de bouwwereld. De tasvelden bij de fabriek in Wouwse Plantage lagen tot de steenweg vol. Er werd geen steen meer verkocht en alle loodsen zaten vol met "rauwe steen". Daarom werd de fabriek stilgelegd. Alleen Riekus Dekkers en Frans Dekkers bleven nog bij de fabriek voor het onderhoudswerk. Ook directeur Van Wesenbeeck was nog actief.

Janus en Jac van Wesenbeeck bleven lange tijd in dienst van de fabriek. Zij vervingen in die periode onder meer de slechte bielzen in het smalspoor dat van de steenfabriek naar Plantage-Centrum liep en van daaruit naar de Boerenweg waar het aansloot op het StaatsSpoor.

Eind 1938/1939 werd Louis van Wesenbeeck, een oom van Janus op de steenfabriek van De Leeuw in Halsteren baas. Janus werd toen gevraagd om in Halsteren chauffeur te worden. Dat deed hij en hij bleef daar tot in 1951 actief.

Oorlog

Net voor de oorlog uitbrak, in augustus 1939, moest Janus van Wesenbeeck opkomen in militaire dienst. Hij bleef onder de wapenen tot augustus 1940. Toen ging hij terug naar de fabriek van De Leeuw om

zijn chauffeursbaan weer op te pakken. Hier was hij onder meer actief bij het voedseltransport voor de ondergrondse. De fabriek draaide daar door, omdat er draineerbuizen gemaakt werden voor de landbouw. Hij vervoerde de buizen naar de afnemers, maar dat was geen dagtaak, omdat de boeren die alleen maar op de bon konden krijgen. Hij woonde bij de fabriek waar voor de oorlog bloempotten werden gemaakt. Tijdens de oorlog lag deze fabriek stil. Er was geen olie meer te krijgen om de potten uit de vormen te krijgen.

In Wouwse Plantage stonden drie oventjes om dakpannen te maken. Van de klei van de leemkuil in Wouwse Plantage konden mooie rode pannen gemaakt worden. Om blauwe pannen te krijgen werd met elzenmusterd gestookt. De oven werd dan afgesloten en de pannen stikten in de rook en werden mooi blauw. Deze drie oventjes stonden bijna tegen de weg en hadden elk hun eigen schouw. Tot de Tweede Wereldoorlog werden deze ovens gebruikt. Als detail weet Janus van Wesenbeeck nog te vertellen dat Marga Dekkers er later nog champignons in heeft gekweekt omdat het er goed donker in was.

De pannen werden gemaakt met een pers. Uit die pers kwam een blok klei en dat werd in de breedte met twee draden doorgesneden, waardoor dus drie pannen ontstonden. Die werden op maat gemaakt en in een pers werden de pannen dan in de juiste vorm geperst. Om ze los te krijgen werd gebruik gemaakt van olie. Handmatig werd de braam van de pannen gesneden. Het waren platte pannen met een richel. In een oven gingen zo'n 15.000 pannen. Die oven werd langs onderen gestookt, meestal met hout en zelden met kolen. De vader van Janus van Wesenbeeck stookte vaak zelf deze oventjes.

Heerle

De familie Van Wesenbeeck zat ook in Heerle in de steenindustrie. Aan de Boerenweg stond een kleine fabriek. Die was van Frans en Louis van Wesenbeeck. Het was een overslaande vlamoven. Daar werden altijd draineerbuizen gemaakt en later ook holle bouwstenen en soms wat gewone stenen. Daarnaast werden er plavuizen voor bakkersovens

gemaakt. Die plavuizen moesten maar net gaar zijn en waren bedoeld om in de oven gelegd te worden, daar werd het brood op gebakken.

In 1958 was de fabriek er nog. Later zijn de gebroeders van Wesenbeeck met hun bedrijf aan de Boerenweg gestopt.

Wanneer weet Janus zich niet meer te herinneren.

Noot van de samensteller:

Op 30 november 1997, kort voor het verschijnen van dit boekje, overleed Janus van Wesenbeeck in verzorgingshuis 'Leonardushof' in Wouw.

Deze uitgave werd mede mogelijk
door de financiële steun van de
Drankencentrale "Wouw" B.V.